

ORTADOĞU GÜNDEMİ

10-16 Ağustos 2020

2020

■ SURİYE GÜNDEMİ

• Uluslararası Gündemde Suriye:

Suriye muhalefeti adına Anayasa Komitesi'nin Eş Başkanlığını yürüten Hadi el-Bahra, 24 Ağustos 2020'de Cenevre'de gerçekleşmesi beklenen anayasa görüşmelerine dair açıklamalarda bulundu. Görüşmelere olumlu bir yaklaşım içinde gittiklerini aktaran Bahra, "Muhalefet siyasi çözümde ısrarcı ve Suriye halkının acılarına bir an önce son vermek için çaba sarf ediyor." dedi.¹

• Suriye Rejimi Bölgesi:

Suriye rejimine ait alanlarda son zamanlarda koronavirüs vaka sayısında önemli bir artış gözlemlendi. Her ne kadar resmî rakamlar vaka sayısını 1518 olarak gösterse de bölgedeki bazı yerel kaynaklar, gerçek sayıların çok daha fazla olduğunu ifade etti.²

Lübnan, Suriye'de artan koronavirüs vakaları nedeniyle iki ülke arasındaki Caber Sınır Kapısı'nı bir hafta süreyle kapatmaya karar verdiğini açıkladı. Kaynaklar ayrıca Lübnan Başbakanı'nın diğer sınır kapılarındaki güvenlik önlemleri ile ilgili bir inceleme istediğini aktardı.³

ABD'nin Ortadoğu güçlerinin komutanı Frank McKenzie, Fırat'ın batısında Suriye rejimine ait olan bölgelerde IŞİD'in tekrar canlanmaya başladığını ve kendilerinin bu konuda dikkatli olmaları gerektiğini dile getirdi. McKenzie, ABD ve müttefiklerinin, Suriye rejiminin bölgedeki grupları bastırmasına dair çok az umutlarının olduğunu aktardı.⁴

• Fırat'ın Doğusu:

Suriye Demokratik Güçleri (SDG) kontrolü altında bulunan bölgelerde 15 yeni koronavirüs vakasının tespit edildiği duyuruldu. Yeni vakaların Haseke, Kamışlı ve Tel Rıfat'ta kaydedildiği bilinirken bölgede toplam vaka sayısı 101'e yükseldi.⁵ Geçtiğimiz hafta El-Hol Kampı'nda bulunan üç sağlık çalışanında koronavirüs tespit edildiği duyurulmuştu. Bu hafta kamp sakinlerinden bir kişide daha vaka tespit edildiği bildirildi. Aşırı kalabalık ve yaşam şartlarının kötü olduğu kamp, virüsün hızla yayılabileceği konusunda insani yardım kuruluşlarını oldukça endişelendirmektedir.⁶

Deyr ez Zor'da Arap aşiretleri ve YPG arasında çatışmaya dönüşen gerilim, bu hafta da devam etti. YPG'nin ilçedeki birçok köyün tüm giriş ve çıkış noktalarını ablukaya aldığı ve YPG işgali altındaki bölgeyi terk etmek zorunda kalan Suriyelilerin mal varlıklarına el koyduğu öğrenildi.⁷ Önde gelen aşiretlerden biri olan Akedat Aşireti lideri, bölgedeki ABD ve YPG varlığını karşı operasyon yürütmek amacıyla Akedat Ordusu'nu kurduklarını ilan etti.⁸

Suriye İnsan Hakları Gözlemevi'nin aktardığı bilgilere göre YPG'ye bağlı sözde iç güvenlik güçlerinin (Asayiş), Tabka'da bulunan İran destekli milislere karşı operasyon başlattığı öğrenildi. İran destekli milislerle beraber çalışan 18 kişilik bir grup tutuklandı.⁹ Deyr ez Zor'da ise son haftalarda YPG ve Suriye rejimine bağlı güçler arasında yaşanan çatışmalar artarak devam etmektedir.¹⁰

Millî Savunma Bakanlığı (MSB) sosyal medya üzerinden yaptığı bir açıklamada Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) tarafından yürütülen operasyon sonucunda, Zeytin Dalı Harekâtı bölgesinde 19, Barış Pınarı Harekâtı bölgesinde 2 YPG/PKK'lı teröristin bölgedeki barış ve güvenliği bozma planlarını gerçekleştiremeden tutuklandığı duyuruldu.¹¹

• İdlib:

Rusya Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Maria Zakharova, İdlib bölgesinde M-4 karayolu üzerinde devam etmekte olan Türk-Rus ortak devriyelerinin durdurulduğunu söyledi. Bu duruma ilişkin bölgedeki militanların provokasyonlarını sebep gösteren Zakharova, İdlib'deki grupların Lazkiye bölgesinde bulunan Hmeymim hava üssüne dronelar ile saldırıdıklarını ve bunun son derece rahatsız edici olduğunu dile getirdi.¹²

Suriye rejimine ait güçlerin devam etmekte olan ateşkese rağmen İdlib'deki Cebel Zaviye bölgesine sızma girişimleri muhalif unsurlar tarafından püskürtüldü. Türkiye ve Rusya 5 Mart 2020'de İdlib'de askerî operasyonları durdurma konusunda uzlaşmışlardı fakat varılan bu mutabakata rağmen Suriye rejimine ait güçler bölgeye saldırılar düzenlemektedir. En son 10 Ağustos'ta rejim saldırısında 7 sivil hayatını kaybetti.¹³

■ IRAK GÜNDEMİ

• Siyaset:

Irak Basın ve Enformasyon Ağı, Erbil'in Soran ilçesi sınırlarında PKK ile Irak Sınır Muhafızları arasında yaşanan çatışma sonucunda Irak ordusu güçlerinin sorunun çözülmesi amacıyla PKK ile toplantı yapmak için bölgeye gittiğini ve Türk Silahlı Kuvvetlerine (TSK) ait SİHA'ların toplantı yerine saldırı düzenlediğini açıkladı.¹⁴ Düzenlenen saldırı sonrasında 2.Sınır Tümen Komutanı Albay Muhammed Reşid Süleyman ve 2. Sınır Tümen Komutanlığına bağlı 3.Birlik Komutanı Yarbay Zübeyir Hali Tacettin'in hayatı kaybettiği belirtildi.¹⁵ Bu olay üzerine Türkiye'nin Bağdat Büyükelçisi Dışişleri Bakanlığına çağrılırken Türkiye Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar'ın da 13 Ağustos'ta Bağdat'a yapacağı ziyaretin iptal edildiği açıklandı.¹⁶ Ayrıca Irak Cumhurbaşkanlığı Sözcülüğünden Türkiye'nin saldırısını kınayan bir açıklama yapılarak, "Türkiye ordusunun Irak toprakları

içindeki devamlı ihlalleri, Irak egemenliğine yönelik tehlikeli bir ihlaldır ve kınıyoruz” denildi.¹⁷ Irak Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada Dışişleri Bakanı Fuad Hüseyin’in Irak topraklarında bulunan Türkiye askerlerinin çıkması için Arap ülkelerinden Türkiye’ye bu doğrultuda baskı yapmalarını istediği kaydedildi.¹⁸

Başbakanlık Medya Ofisinden yapılan açıklamada, Başbakan Mustafa el-Kazımi’nin Irak’ın uzun zamandır beklediği yeni seçim yasasının parlamentonun bir sonraki oturumunda onaylanacağını söylediği belirtildi.¹⁹

Irak’ın Ninova vilayetine bağlı Sincar ilçesinde kaçırılan Yezidi çocukların serbest bırakılması ve PKK’nın varlığına karşı, 29 Temmuz’da düzenledikleri gösteriyi ikinci kez yaparak Bağdat yönetimi ve uluslararası topluma bu doğrultuda çağrıda bulundukları kaydedildi.²⁰

Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) Başbakanı Mesrur Barzani ve Irak Başbakanı Mustafa el-Kazımi bir telefon görüşmesi gerçekleştirerek, Erbil ile Bağdat arasındaki sorunları ele aldıkları belirtildi. Yapılan görüşmede sorunların anayasal çerçevede çözümüne vurgu yapıldığı ve IKBY bütçesinin yaklaşık 320 milyar dinarlık kısmının yakın bir zamanda gönderilmesi konusunda karara vardıkları kaydedildi.²¹

• Güvenlik:

Irak güvenlik kaynakları, başkent Bağdat’ta yabancı misyon ve hükûmet binalarının yer aldığı Yeşil Bölge’ye bir adet Katyuşa roketi ile saldırı düzenlendiğini açıkladı.²² Savunma Bakanlığına bağlı Medya Güvenlik Ağı yaptığı açıklamada, roketin Yeşil Bölge’nin 17 kilometre güneydoğusunda yer alan el-Reşit Askerî Üssü’nden fırlatıldığını ve güvenlik güçlerinin aynı yerde fırlatılmak üzere hazırlanmış başka bir roket bulduğu ve etkisiz hâle getirildiği belirtildi.²³

Güvenlik Medya Ağı, Selahaddin vilayetinde bulunan Beled Hava Üssü’nün üç Katyuşa füzesiyle hedef alındığını ifade ederken ön belirlemelere göre saldırıda ölen ya da yaralananların olmadığını ilişkin bir açıklamada bulundu.²⁴

Irak’ta protestolara katılan sivil aktivist Tahsin Usame Hafaci, Irak’ın güneyindeki Basra vilayetinde vurularak öldürüldü.²⁵ Saldırıya ilişkin olarak Irak Yüksek İnsan Hakları Komisyonu tarafından yapılan açıklamada, Hafaci’ye düzenlenen suikastın ardından yeniden sivil aktivistlere karşı suikastların başlayabileceği uyarısında bulunuldu.²⁶

Irak merkezî hükûmeti ile Irak Kürt Bölgesel Yönetiminin (IKBY) memur maaşları konusunda yürüttüğü müzakerelerin sonuçsuz kalması üzerine tarafların yeniden birbirini

suçlayan açıklamalarda bulunduğu kaydedildi. IKBY Bakanlar Kurulu tarafından yapılan açıklamada, Bağdat'ın taahhüt ettiği memur maaşlarını göndermek için herhangi bir hazırlık yapmadığı ifade edildi. IKBY tarafından yapılan açıklamaya Irak Maliye Bakanlığının yanıtı ise IKBY Maliye Bakanlığına gönderilen ödemelerin hak sahiplerine ulaştırılmadığı, IKBY memurlarının imzasını taşıyan ve maaşların banka üzerinden ödenmesi talebinin dile getirildiği dilekçeler aldıkları yönünde olduğu belirtildi.¹⁵

• Sağlık & Sosyal Hayat:

Irak Sağlık Bakanı Hasan Tamimi, yeni tip koronavirüs salgınının (Covid-19) tüm bakanlıklar için önemli bir tehlike hâline geldiğini ifade ederken ülkenin sağlık uzmanlarından Heysem Ubeydi yaptığı açıklamada, Iraklıların %80'inin koronavirüse yakalanabileceğini belirterek ülkedeki vaka artışının nedeninin önlemlerin gevşetilmesi olduğunu açıkladı.²⁷

Irak Sağlık ve Çevre Bakanlığı, yeni tip koronavirüs salgınında can kaybının 5785'e, vaka sayısının ise 172.583'e çıktığını açıkladı. Ayrıca ülkede koronavirüs kaynaklı en çok ölüm ve vaka sayısının görüldüğü şehrin Bağdat olduğu ifade edildi.²⁸

Irak Parlamentosu Kriz Ağı Üyesi Nehro Muhammed'in yaptığı açıklamaya göre Irak, yeni tip koronavirüse karşı Rusya tarafından geliştirilen aşırı satın almak için başvuruda bulundu. Böylece Irak'ın Rusya tarafından koronavirüs aşısını satın almak için başvuruda bulunan 20 ülkeden biri olduğu konusunda açıklamada bulundu.²⁹

■ TÜRKMEN GÜNDEMİ

• Siyaset:

Türkmeneli Partisi yetkililerinden oluşan bir heyet, Bağdat'a bir ziyaret gerçekleştirerek Adalet Bakanı Salar Abdulsattar ile bir görüşme gerçekleştirdi. Görüşmede, Türkmeneli Partisi Kerkük Büro Başkanı Emir Avcı başkanlığındaki heyetin özellikle Kerkük halkını ilgilendiren sorunları dile getirdiği bildirildi. Diğer yandan toplantıda ele alınan diğer bir hususun, rejim döneminde Kerkük'te zorla el konuların arazilerin durumu olduğu ifade edildi.³⁰

Irak Parlamentosu eski Türkmen milletvekili ve Bedir Örgütü Kuzey Şubesi Sorumlusu Muhammed Mehdi Bayatlı, Selahattin'e bağlı Tuzhurmatu'da el-Bu Tarmış ve el-Bu Reytaş aşiret reislerinin önde gelenleriyle bir görüşme gerçekleştirdi. Görüşmede söz konusu aşiretlerin bölgedeki Kürtler ile tarım arazilerinin paylaşımı konusunda yaşadıkları anlaşmazlıkların ele alındığı belirtildi. Haksız ve hukuka aykırı bir şekilde köylerinden

çıkarıldıklarını söyleyen aşiret şeyhleri, Bayatlı aracılığıyla Bedr Örgütü lideri Hadi el-Amiri'nin konuya müdahale etmesini talep ettiklerini bildirdiler.³¹

Irak Türkmen Cephesi (ITC) Bağdat İl Başkanı Niyazi Mimaroglu, Ankara'da ITC Türkiye Temsilciliğini ziyaret ederek ITC Türkiye temsilcisi Mehmet Tütüncü ile bir görüşme gerçekleştirdi. Görüşmede Irak'taki Türkmenlerin sorunları, Türkmenlerin koronavirüsten nasıl etkilendikleri ve elektrik kesintisi noktasında Türkmen bölgelerinin yaşadığı sıkıntılar görüldü. Terör örgütü IŞİD nedeniyle Türkiye'ye göç eden Türkmenlerin Irak'a dönüşü ile ilgili meselelere dair çözüm önerilerinin Türkiye ve Irak hükûmetine sunulmasının önemine vurgu yapıldı. Ayrıca Irak'taki gelecek seçimler de ele alınarak Türkmenlerin oylarının çalınmaması için gerekli tedbirlerin alınması gerektiği ifade edildi.³²

Haşdi Şaabi Kuzey Şubesi Sözcüsü Ali el-Hüseyni yaptığı açıklamada, terör örgütü IŞİD varlığının Kerkük, Selahattin ve Diyala vilayetlerinde ortadan kaldırılmasının ardından Haşdi Şaabi olarak mültecilerin %90'ının bölgelerine geri dönüşüne katkıda bulunduklarını belirtti. Haşdi Şaabi'nin, mültecilerin acılarının sonlandırması ve geri dönüşlerinin sağlanmasını ahlaki ve ulusal bir görev olarak nitelendirdiğini ifade eden Hüseyni, mültecilerin geri dönüşlerinin özellikle köylerin IŞİD militanları tarafından hücre yapılanmasında kullanılmaması için son derece önemli olduğunu vurguladı. Hüseyni ayrıca IŞİD tarafından evleri yıkılanlara devletin gerekli tazminat ödemesini yapması gerektiğinin altını çizdi.³³

• Güvenlik:

ITC Başkanı ve Kerkük Milletvekili Erşat Salihi, Irak Savunma Bakanı Osman el-Ganimi'yi Bağdat'ta ziyaret ederek kendisi ile bir görüşme gerçekleştirdi. Görüşmede, Kerkük'teki mevcut güvenlik durumu ele alınırken Erşat Salihi'nin özellikle Kerkük Polis Müdürlüğü bünyesindeki görevlendirilmelerde etnik gruplar arasında eşitliğin sağlanması gerektiğine vurgu yaptığı bildirildi.³⁴

Ayrıca Erşat Salihi ve diğer ITC Kerkük milletvekillerinden oluşan heyet Bağdat'ta Ulusal Güvenlik Servisi Başkanı General Adnan el-Esedî'yi ziyaret ederek yeni görevinden dolayı kendisini tebrik etti. Görüşmede, terörle mücadelede Ulusal Güvenlik Servisi'nin üstlendiği rolün önemine vurgu yapılırken Kerkük Polis Müdürlüğünde olduğu gibi Ulusal Güvenlik Servisi'ndeki atamalarda da etnik gruplar arasındaki dağılımın gözetilmesinin önemi vurgulandı.³⁵

Terör örgütü IŞİD militanlarının Kerkük'ün Havice ilçesine bağlı Riyaz nahiyesinde düzenledikleri saldırıda iki Haşdi Şaabi mensubu ve bölgedeki iki sivil yaralandı. Saldırının

gerçekleştiği el-Macid köyüne intikal eden Yarbay Muhammed es-Sadi ise tuzaklanan mayının infilak etmesi üzerine hayatını kaybetti.³⁶

Öte yandan terör örgütü IŞİD militanlarının Kerkük'e bağlı Yaycı nahiyesine yönelik de saldırı düzenlediği bildirildi. Olaya tanıklık eden kişiler, IŞİD militanlarının Yaycı nahiyesine bağlı Belva köyüne sabahın erken saatlerinde girerek bölgede bulunan iki sivil susturucu tabanca ile öldürdüğünü belirtti.³⁷

• Sağlık & Sosyal Hayat:

Irak Sağlık Bakanlığı, Kerkük'te 16 Ağustos 2020 itibariyle koronavirüsten 4 kişinin daha hayatını kaybettiğini açıkladı. Toplam vaka sayısının 7033'e çıktığını belirten bakanlık, toplam ölü sayısının ise 322'ye ulaştığını bildirdi.³⁸

■ IKBY GÜNDEMİ

• Siyaset:

KDP Politbüro üyesi Hoşyar Zebari başkanlığındaki KDP heyeti, KYB Eş Başkanı Bafel Talabani'nin Dokan'daki konutunda KYB heyetiyle bir araya geldi. Heyetler arası toplantıya yönelik bir açıklama yapılmazken, iktidar ortağı KDP ve KYB'nin bir sonraki heyetlerarasının görüşmesinin IKBY Başkanlık binasında yapılacağı duyuruldu.³⁹

• Ekonomi:

IKBY Parlamentosu'nun 20 milletvekili ortak bir açıklama yayınlarak IKBY'deki memur maaşının gecikmesi konusunda IKBY hükûmetine uyarıda bulundular. Açıklamada "IKBY'deki memur maaşı krizinin artık sürdürülemez bir noktaya geldiği" belirtilirken "kamu çalışanları maaşlarının ödenmesinin aksamaya devam etmesi durumunda bölgenin daha derin bir krize sürükleneceği" ifade edildi.⁴⁰

Irak Başbakanı Mustafa el-Kazımi ile IKBY Başbakanı Mesrur Barzani'nin gerçekleştirdiği telefon görüşmesinin ardından, Bağdat ile Erbil arasında haftalardır devam eden mali anlaşma müzakerelerinde ilerleme kaydedildiği iddia edildi.⁴¹ Öne sürülen taslak metne göre IKBY'deki kamu çalışanlarının maaşlarının ödenebilmesi için Irak'ın her ay Erbil'e 268 milyon dolar göndereceği, bunun karşılığında Irak askerlerinin IKBY güvenlik güçleriyle birlikte IKBY sınırlarında görev alacağı belirtildi.

Süleymaniye Turizm Genel Müdürlüğü Sözcüsü Rosti, Süleymaniye turizm sektörünün yeni tip koronavirüs salgını nedeniyle 250 milyon dolar zarar gördüğünü açıkladı.⁴² Geçen sene Nevruz, Ramazan ve Kurban Bayramlarında 700 bin turistin IKBY'yi ziyaret

ettiğini belirten Rosti, bu sene koronavirüs salgını nedeniyle bölgeyi ziyaret eden turist sayısının sıfır olduğunu bildirerek İKBY turizm sektöründeki zararın telafi edilmesinin birkaç yıl süreceğini ifade etti.⁴³

• Güvenlik:

Memur maaşlarının ödenememesi nedeniyle Süleymaniye’de düzenlenen protestolarda bir gazetecinin hayatını kaybetmesi sosyal medyada gündem oldu. Yeni Nesil Hareketi Başkanı Şahsuvar Abdulvahid’nin gösterilere katılacağını açıklamasının ardından gösterilere şiddet eylemleri damga vurdu.⁴⁴ Göstericiler Ranya kasabasında bazı siyasi partilerin ilçe teşkilat binalarına kundaklama girişiminde bulunurken, saldırıyı takip eden bir muhabir, atılan taşlardan birinin kendisine isabet etmesi sonucu hayatını kaybetti.⁴⁵

• Sosyal Hayat:

İKBY’de tespit edilen yeni tip koronavirüs vaka sayısı 20.660’a yükselirken virüs nedeniyle hayatını kaybeden kişi sayısı 623’e, virüsü yenerek sağlığına kavuşan kişi sayısı ise 11.207’ye ulaştı.⁴⁶ Bunun yanı sıra KYB Eş Başkanı Lahur Cengi’nin koronavirüse yakalandığı ancak Cengi’nin sağlık durumunun iyi olduğu ve karantina altında tutulduğu belirtildi.⁴⁷

■ KÖRFEZ GÜNDEMİ

• Suudi Arabistan:

Suudi Arabistan’ın milli petrol şirketi Aramco, ham petrol fiyatlarında yaşanan küresel düşüş nedeniyle bu yılın ikinci çeyreğinde net karının %73,4 düştüğünü açıkladı. Yılın ilk çeyreğinde kârının bir önceki yıl 46,9 milyar dolara kıyasla %50 oranında azaldığı ve 23,2 milyar dolara düştüğü ifade edildi. Aramco’nun CEO’su Amin Nasser ise gazetecilere verdiği demeçte, kârların “ham petrol talebindeki ve fiyatlarındaki düşüşten kaynaklanan mevcut olumsuz koşullardan” etkilendiğini ifade etti.⁴⁸ Ayrıca şirket ağustos ayı iç benzin fiyatlarını artırdı.⁴⁹

Geçtiğimiz haftalarda Suudi istihbaratının önemli isimlerinden biri olan Saad el-Cebri tarafından kendisini öldürmeye çalıştığı gerekçesiyle ABD’de Suudi Arabistan Veliht Prensi Muhammed bin Selman’a karşı dava açılmıştı. Eylül 2017’de Kanada’ya kaçan el-Cebri, hayatına yönelik yeni bir tehdidin ardından Kanada’da yüksek güvenlik altına alındı. Veliht Prens’in ajanlarının hala el-Cebri’yi aradığı iddia ediliyor.⁵⁰ Ardından ABD Kolombiya Bölge Mahkemesi, el-Cebri’nin başarısız suikast girişimi nedeniyle Suudi

Veliaht Prensi Muhammed Bin Salman için bir celp emri çıkarırken eski İstihbarat Müdür Yardımcısı Ahmed el-Asiri ve aynı zamanda Kaşıkçı Suikastı'na karışan Kraliyet Mahkemesi Eski Danışmanı Suud el-Kahtani'nin de aralarında bulunduğu 13 Suudi yetkiliyi çağırdı.⁵¹

Suudi Arabistan, İslam İşbirliği Teşkilatı'nın Keşmir krizine verdiği tepkiyi eleştirmesinin hemen akabinde Pakistan ile olan 2018 tarihli kredi ve petrol tedarik anlaşmasını aniden sonlandırdı. Bunun üzerine Çin, verilen 6,2 milyar dolarlık kredinin 1 milyar dolarını geri ödemek zorunda kalan İslamabad yönetiminin yardımına koşarak söz konusu miktarı ödedi.⁵²

Son olarak Körfez İşbirliği Konseyi (KİK), Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyini İran'a 18 Ekim'de süresi dolacak olan silah ambargosunu uzatmaya çağıran bir mektup gönderdi. Söz konusu çağrı karşısında İran Dışişleri Bakanlığı KİK'in bu adımını eleştirdi.⁵³

• Birleşik Arap Emirlikleri:

Hafta içinde, ABD Başkanı Donald Trump Twitter hesabından yaptığı bir paylaşım ile İsrail ile Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) arasında ilişkilerin normalleşmesi kapsamında bir barış anlaşması imzalandığı duyuruldu. Anlaşma Trump, İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu ve Abu Dabi'nin Veliaht Prensi Muhammed bin Zayid arasında yapılan bir telefon görüşmesiyle imzalandı.⁵⁴ Ardından BAE'nin APEX Ulusal Yatırım Şirketi ile İsrailli Tera Grup arasında koronavirüs salgınına ilişkin araştırma geliştirme çalışmaları için ticari anlaşma imzalandı.⁵⁵ Öte yandan İsrail İstihbarat Bakanı Eli Cohen, BAE'den sonra Sudan'ın da yakın zamanda Tel Aviv yönetimi ile normalleşme anlaşmalarına yöneleceğini açıkladı. Veliaht Prens'i İsrail'e davet ettiği öne sürülen İsrail Cumhurbaşkanı Reuven Rivlin, anlaşmanın bölgede gerçekleştirilecek yeni operasyonlar noktasında stratejik ve önemli bir dönüm noktası olduğunu belirtti.⁵⁶

Yapılan anlaşmaya yönelik tepkiler gecikmedi. İsrail ile BAE arasında yapılan anlaşmaya Libya, Tunus ve Fas tarafından çeşitli düzeylerde tepki gösterildi.⁵⁷ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı ise "Filistin davasına ihanet eden Birleşik Arap Emirlikleri'nin riyakâr davranışını bölge halklarının vicdanı asla affetmeyecektir" açıklamasında bulundu.⁵⁸ Cezayir Müslüman Alimler Derneği tarafından söz konusu anlaşmayı Filistin meselesine yapılan bir ihanet olarak nitelendirilirken Hamas Hareketi, anlaşmanın "Filistin halkının sırtındaki hain bir bıçak" olduğunu ifade etti.⁵⁹ Filistin hükûmeti ise BAE-İsrail normalleşme anlaşmasını protesto etmek için BAE'deki büyükelçisini geri çağırdı.⁶⁰ İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani ise BAE'nin büyük bir hata yaptığını dile getirdi.⁶¹

• Katar:

Filistin medyasında, Katar'ın Gazze'yi Yeniden Yapılandırma Komitesi Başkanı Büyükelçi Muhammed el-Emadi'nin ülkesinin Gazze'ye yardım göndermede engellerle karşılaştığını belirttiğine ilişkin bazı haberler yer aldı. Buna göre el-Emadi tarafından Katar'ın Gazze'ye girişini kolaylaştırmak için İsrail ile sürekli bir temas hâlinde olduğu açıklanırken son zamanlarda Katar'dan Gazze'ye giden yardımların ulaşmasında engellerin artış gösterdiği öne sürüldü.⁶²

Hafta içinde Japonya Uluslararası Kalkınma Bankası (JBIC) ile Mizuho Bankası, Katar'ın ilk mega güneş enerji paneli tesisinin yapımı için 330 milyon dolarlık sendikasyon kredisi imzalandı. "SIRAJ1" isimli projeye ilişkin açıklama JBIC'ten geldi. Bu çerçevede, anlaşma doğrultusunda 800 megavat gücünde olacak santral, Katar'ın başkenti Doha'nın 80 kilometre batısındaki Al Kharsaah köyünde Nisan 2022 tarihinde işletmeye açılacak.⁶³

Qatar Airways tarafından Doha'daki konaklama birimlerinde kalan kabin ekibi için 10 saatlik sokağa çıkma yasağı ilan edildi. Söz konusu hava yolu şirketi, bazı çalışanların yerel sağlık politikalarına uymadıklarını vurgulayarak böyle bir karara vardıklarını açıkladı.⁶⁴

Son olarak, ABD Dışişleri Bakanlığından yapılan bir açıklamada, ABD'nin Terörle Mücadele Özel Temsilcisi Nathan Sales, Doha'ya teröre karşı çabalarından dolayı teşekkür etmek ve ek adımlar hakkında görüşmek üzere Katar'a gittiği ifade edildi. Sales'in ABD yönetimin "küresel terörizmle mücadeleye olan bağlılığı ve ABD ile terörle mücadele ve güvenlik konusunda güçlü bir ortaklığa olan bağlılığı için Katar'a olan minnettarlığını" dile getireceği belirtildi.⁶⁵

• Kuveyt:

Kuveyt Dışişleri Bakanı ve Savunma Bakanı (Acting Minister of Defense) Şeyh Dr. Ahmed Nasır el-Muhammed el-Sabah, Irak Dışişleri Bakanı Fuad Hüseyin'i arayarak Irak'ın egemenliğine ve toprak bütünlüğüne olan desteklerini yineledi. Şeyh Ahmed Nasır, Kuveyt'in Irak'ın güvenliğini ve istikrarını sağlamanın önemli olduğunu; Türkiye'nin Irak topraklarında gerçekleştirdiği operasyonların Irak'ın egemenliğine tehdit olduğunu belirtti. Iraklı askerler içinse başsağlığı diledi.⁶⁶

Kuveyt, Lübnan'ın Trablus, Sidon ve Tire Limanlarını faaliyete geçirmesi için gerekli desteği sağlayabileceğini belirtti. Gıda güvenliği alanında Arap ülkeleri arasında ilk sıralarda yer alan Kuveyt'in, Lübnan'a bu konuda da destek verebileceği bildirildi.⁶⁷

İkametgâh kanununu ihlal eden 120.000 kişi olduğu tespit edildi. Bu kişilerin aftan yararlanmayıp vergi ödemeden ülkeden çıkabilecekken bunu tercih etmedikleri belirtildi. Kişilerin tutuklanabileceği, sınır dışı edileceği ve vergi borçlarını ödemeleri gerekeceği duyuruldu.⁶⁸ Hindistanlı bir erkek ve bir kadının intihar ettiği açıklandı. Pandemi döneminde özellikle yabancı işçiler arasında intihar vakalarının arttığı gözlemlendi. Şubat ve haziran ayları arasında 40 intihar vakası ve 15 intihar girişimi olduğu belirtildi. Ekonomik sıkıntıların, izolasyon ve stresin bu tarz vakaları tetiklediği iddia edildi.⁶⁹

Kuveyt'te 60 yaşın üstünde 83.562 işçi bulunduğu ve bunların 15.847'sinin okuma-yazma bilmediği, 24.000'inin bildiği; 10.000 kişinin ilkökul, 16.000 kişinin ortaokul ve yine 16.000 kişinin lise diploması olduğu belirtildi. Bu kişilere bir yıllık çalışma izni verileceği açıklandı. Demografik dengesizlik bağlamında ülkede ırkçılığın ve yabancı işçilere nefretin arttığı, virüsün yayılmasının sebebi olarak onların görüldüğü iddia edilmektedir.⁷⁰ 370.000 işçinin sınır dışı edileceğine dair iddialar mevcuttur. Bunların 120.000'inin ikametgâh ihlali yapan kişiler olduğu, 150.000'inin ise kalifiye olmayan işçiler olduğu belirtilmiştir. Devlet kurumlarında çalışan yabancı sayısını azaltmak, yarı-zamanlı düşük ücretli istihdam sağlamak ve devlet kurumlarında geçici iş sözleşmelerini azaltmak diğer uygulanabilecek stratejiler olarak görülmektedir.⁷¹

Son olarak, Kuveyt'in tarihindeki en büyük ekonomik sorunu yaşadığı 2019-2020 döneminde 18,44 milyar dolar bütçe açığı verdiği açıklandı.⁷²

• Umman:

Umman Dışişleri Bakanlığı tarafından Birleşik Arap Emirlikleri ve İsrail arasında yapılan anlaşmaya destek verildiği açıklandı. Bölgede barışçıl, adil, istikrarlı ve güvenli bir ortam oluşmasını umdukları belirtildi.⁷³

Ayrıca Umman Dışişleri Bakanlığı, ülke sınırlarının Yemen'e gitmek ya da Yemen'den ayrılmak isteyen tüm insanlara açık olduğunu duyurdu. Ummanlılarla Yemenlilerin kardeş oldukları belirtildi.⁷⁴

• Bahreyn:

BAE'nin İsrail ile ilişkileri normalleştirmek için karşılıklı anlaşmalarının duyurulması Bahreyn'de de büyük ses getirdi. Duyurunun yapılmasından sonra Bahreyn'de çeşitli üst düzey yetkililer ve kurumlardan da açıklamalar peş peşe geldi ve bu BAE ile İsrail arasındaki bu anlaşmanın memnuniyetle karşılandığı ifade edildi. Şura Konseyi anlaşmayı tarihî bir adım olarak nitelerken⁷⁵ Bahreyn Dış İşleri Bakanlığı anlaşmayı Ortadoğu'da barışın sağlanması ve Filistin meselesine katkı sunacak bir anlaşma olarak lanse etti.⁷⁶

Temsilciler Konseyinden yapılan açıklamada da yapılan anlaşmanın İsrail-Filistin meselesini sonlandıracak nitelikte bir anlaşma olduğuna vurgu yapıldı.⁷⁷ Daha sonrasında Bahreyn Kralı Isa bin Halife ile Abu Dabi Veliaht Prensi Muhammed bin Zayid el-Nahyan arasında da bir telefon görüşmesi gerçekleşti ve bu telefon görüşmesinde de Kral Isa bin Halife Veliaht Prensi Muhammed bin Zayid'e anlaşmadan duyduğu memnuniyeti ifade etti.⁷⁸ Bu gelişmelerin üzerine medyada BAE'den sonra İsrail ile normalleşme adımları atacak diğer bir ülkenin de Bahreyn olacağı haberleri dolaşmaya başladı. İsrailli bir yetkiliye dayandırılan haberde BAE'den sonra sıradaki ülkenin Bahreyn olacağı ifade edildi.⁷⁹ Bahreyn Kralı'nın da özel gezi kapsamında ülkeden ayrılacağına açıklanması üzerine⁸⁰ bu gezinin İsrail ile yapılması muhtemelen anlaşma için olabileceğine dair basına haberler yansıdı.⁸¹

Öte yandan petrol fiyatlarında yaşanan düşüş ve koronavirüs salgınının ekonomik etkilerinden Bahreyn ekonomisi de nasibini aldı. Resmî haber ajansı tarafından yayınlanan bir rapora göre 2020'nin ilk 6 ayında Bahreyn'in bütçe açığı %98 arttı. Geçen yılın aynı dönemine göre hükûmetin gelirlerinde %29'luk bir düşüş yaşandı.⁸² Bahreyn diğer taraftan Türkiye aleyhine açıklamalarda bulunmaya da devam ediyor. Türk Silahlı Kuvvetlerinin terörle mücadele kapsamında, hafta başında Irak'ın Erbil vilayetine bağlı Sidedkan'da gerçekleştirdiği operasyonlarını kınayan bir açıklama yayınlayan Bahreyn Dış İşleri Bakanı Dr. Raşid ez-Zayani; Irak Dışişleri Bakanı Dr. Fuad Hüseyin ile yaptığı telefon görüşmesinde, Türk ordusunun operasyonlarını Irak'ın egemenlik haklarına bir saldırı olarak niteledi.⁸³

• Yemen:

Yemen'de etkili olan yağışların sebep olduğu sel felaketinin etkileri artmaya devam etti. Hükûmet yetkilileri yaptıkları açıklamada sel sebebiyle hayatını kaybedenlerin sayısının 174'e yükseldiğini belirtti.⁸⁴ Birleşmiş Milletler (BM) de son iki haftada selden etkilenen 35.000 Yemenli aile olduğunu duyurdu.⁸⁵ Selden en çok etkilenen ve UNESCO'nun kültür mirası listesinde yer alan Sana'daki Eski Şehir'de selin etkilerinin silinmesi için UNESCO tarafından kaynak yaratma çabalarına başlandı duyuruldu.⁸⁶

BAE ile İsrail ilişkilerin normalleştirilmesi için varılan anlaşma Yemen'de de yankı buldu. Bir yandan Yemen merkezi hükûmeti anlaşmayı kınayıp Filistinlilerin yanında oldukları şeklinde mesajlar yayınlarken⁸⁷ diğer taraftan ülkenin güneyinde faaliyet gösteren BAE destekli Güney Geçiş Konseyi (GGK) anlaşmayı destekledi. GGK Başkan Yardımcısı Hani bin Brik anlaşmayı Abu Dabi Veliaht Prensi Muhammed bin Zayid'i kastederek bilge bir lider tarafından alınan cesur bir karar olarak nitelendirdi.⁸⁸ Hani bin

Brik aynı zamanda anlaşmanın resmîyet kazanması hâlinde Tel-Aviv'i ilk ziyaret edenlerden biri olmayı arzuladığını söyledi.⁸⁹

Öte yandan 2019 yılında imzalanan Riyad Anlaşması maddelerinin uygulanmasına yönelik son atılan adımlar çerçevesinde, Yemen Cumhurbaşkanı Abdurabbu Mansur Hadi, Muin Abdulmelik'i hükûmet kurmak için görevlendirdi. Bunun üzerine Muin yeni hükûmeti kurmak için görüşmelere başladı.⁹⁰ BM Yemen Özel Temsilcisi Martin Griffiths de yeni bir ateşkes anlaşması taslağını görüşmek üzere Riyad'a giderek Cumhurbaşkanı Hadi ile görüştü. Griffiths'in temmuz ayı içerisinde sunmuş olduğu taslak Yemen merkezî hükûmeti tarafından egemenlik haklarına aykırı bulunarak reddedilmişti.⁹¹

■ KUZAY AFRIKA GÜNDEMİ

• Mısır:

Müslüman Kardeşler hareketinin önemli isimlerinden olan İsam el-Iryan 66 yaşında tutuklu olduğu hapisanede geçirdiği kalp krizi nedeniyle hayatını kaybetti. El-Iryan, Sisi'nin gerçekleştirdiği darbe neticesinde 2013 yazında Mısır Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'nin görevden alınmasının ardından tutuklanmıştı.⁹² İsrail Başbakanı Benyamin Netanyahu, Mısır Cumhurbaşkanı Abdulfettah es-Sisi'ye BAE ile İsrail arasında yapılan normalleşme anlaşmasına verdikleri destekten dolayı teşekkür etti. BAE, 1979'da Mısır'ın 1994'te de Ürdün'ün ardından İsrail ile normalleşme anlaşmasını imzalayan üçüncü Arap ülkesi oldu.⁹³ Mısırlılar yalnızca danışmanlık rolüne sahip olan yeni oluşturulan Senato üyelerini seçmek için sandık başına gitti. Siyaseten büyük önem taşımayan ve halk tarafından da pek ilgi çekmeyen seçimde katılım oranı düşük seviyelerde gözlemlendi. Yapılan röportajlarda halk "bir Senato olacak ancak herhangi bir ruhu ve içeriği olmayacak ve Sisi'nin istediğine bağlı kalacak" ifadelerini kullandı.⁹⁴ Papa Francis, Mısır, Etiyopya ve Sudan arasında diyalog çağrısında bulunarak Nil üzerindeki bir baraj anlaşmazlığının ihtilafa yol açmasına izin vermemeye çağırdı. Baraj projesinin su sıkıntısına yol açmasından korkan Mısır, son tur müzakerelerden çekilme tehdidinde bulundu. Sudan ise barajın güvenliği konusunda endişeli yaklaşmaktadır.⁹⁵ Dünya Müslüman Alimler Birliği Genel Sekreteri Karadaği, "Mısır'da, askerî darbeden bu yana büyük bir trajedi ve Mısırlıların Firavun döneminde bile görmediği bir zulüm yaşanıyor" açıklamalarında bulundu.⁹⁶

• Libya:

Ticaret Bakanı Ruhsar Pekcan, Libya ile çok önemli ekonomik ve ticari anlaşmaların imzalandığını açıkladı. Bakan, gelecekte yeni projeler üretmek ve yatırımlar başlatmak amacıyla her iki tarafın da çaba gösterdiğini ve ödenmemiş ücret meselelerini çözmek

için kapsamlı ve önemli çalışmalar yaptığını vurguladı.⁹⁷ Washington'un Libya Büyükelçisi Richard Norland pazartesi günü yaptığı açıklamada, ABD'nin Libya'nın Sirte kenti içinde ve çevresinde askerden arındırılmış bir bölge kurma olasılığını görüştüğünü söyledi. Amaçlarının kuvvetlerin geri çekilmesini sağlamak, şehirde bir tür tarafsız güvenlik düzenlemesi oluşturmak ve Sirte'nin genişleyen bir çatışma için patlama noktası olma riskini önleme olduğunu belirtti.⁹⁸ ABD'nin bu önerisini görüşmek üzere darbeci Hafter'i destekleyen Tobruk Temsilciler Meclisi Başkanı Akile Salih Rusya'nın başkenti Moskova'ya ziyaret etmeye hazırlanıyor. Rusya Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Maria Zakharova, Libya konusunda Rus-Türk makamları arasındaki istişarelerin ağustos veya eylül aylarında Moskova'da yapılacağını duyurdu.⁹⁹ Libya'da Hafter kontrolündeki Sebha kentinde halk kötüleşen yaşam koşullarını protesto etti. Bölgenin kamu hizmetlerinden mahrum bırakılmasına ve özellikle gün boyu süren elektrik kesintileri gibi temel altyapı hizmetlerinin sağlanamaması gibi kötüleşen yaşam koşullarına tepki gösterildi.¹⁰⁰ Hafter'e Rusya tarafından mühimmat gönderilmeye devam etmektedir. Libya ordusuna bağlı Sirte-Cufra Ortak Operasyon Dairesi Sözcüsü General Abdulhadi Dirah, yaptığı açıklamada Suriye'nin Lazkiye şehriden 14 Ağustos Cuma günü 4, 15 Ağustos Cumartesi günü de 2 Rus kargo uçağının kalktığını ve bu uçakların Hafter'in ana karargâhı konumundaki Bingazi'ye indiğini söyledi.¹⁰¹

• Tunus:

Tunus Başbakanı aday el-Meşişi'nin eğitim ve yüksek öğrenim, sosyal işler, mesleki eğitim, istihdam ve çevre gibi bakanlıkları birleştirerek yeni kabineyi küçültmek istediğini söyledi. Yeni hükûmet kurma çabalarında Tunus Devlet Başkanı Kays Said'in Dışişleri ve Uluslararası İşbirliği Bakanı olarak Osman el-Cerandi'yi danışman olarak ataması beklenmektedir. Ancak on günlük istişarelerin ardından ve anayasal süre yaklaşırken Meşişi'nin yeni bağımsızlar hükûmetini nasıl kuracağı belirsizliğini korumaktadır.¹⁰² Tunus'ta koronavirüs vakalarının yeniden hızla artmasının ardından Sağlık Bakanlığı, maske takmak, sosyal mesafeye dikkat etmek ve kalabalıklardan kaçınmak gibi kurallara uyulmaması hâlinde tablonun ağırlaşacağı konusunda uyarıda bulundu. Sağlık Bakanlığı, 10-12 Ağustos arasında vaka sayılarının %110 oranında arttığını bildirerek ikinci dalga olasılığına karşı hazırlıklı olunması gerektiğini açıkladı.¹⁰³ Tunus ekonomisi 2020'nin ilk yarısında 2019'a oranla %11,9 küçüldü. Koronavirüs pandemisinden ve önleyici tedbirlerinden en çok etkilenen sektörlerden biri de turizmdir. Nisan ve mayıs aylarında kafe ve restoranların kapatılması ardından otel, restoran ve kafeterya gibi tesislerin çoğunun hizmet üretimindeki %77,5 oranındaki düşüş turizmi derinden etkiledi. Hava sınırının kapatılması ve genel sokağa çıkma yasağı uygulamaları, 2020'nin ikinci çeyreğinde önemli gelir kaybına neden oldu.¹⁰⁴

• Cezayir:

Cezayirli gazeteci “Halit Drareni” 7 Mart 2020’de Cezayir’de bir yıldan fazla süredir ülkeyi sarsan halk ayaklanması olan Hirak olayları hakkında bir haber yaptıktan sonra ulusal birliği bölmeye çalışmak suçundan dolayı gözaltına alındı ve 10 Ağustos’ta mahkemesi gerçekleştirilen gazetecinin 3 yıl hapsine karar verildi.¹⁰⁵ Pandeminin temmuz ayına kadarki sürecini nispeten düşük ölüm oranı ve hasta sayıları ile geçiren Cezayir, temmuz başlamasıyla hastalığı ciddi derecede hisseden ülkeler arasına girdi. Ülke içerisindeki likidite eksikliği, posta ve bankacılık sektörlerini ciddi derecede etkilemiş hatta emekli maaşlarının ödenmesinde sıkıntılar yaşandığı bildirildi.¹⁰⁶ Cumhurbaşkanı Tebun, anayasa değişiklikleri konusunda halk referandumu düzenlemeye hazırlanılması çağrısında bulundu. Ulaşılan anayasa taslağında cumhurbaşkanı yardımcısının pozisyonunun oluşturulması, başbakanın yetkilerinin genişletilmesi ve ordunun ilk kez sınırlar dışında operasyon yapmasının önündeki yasağın kaldırılması da dâhil olmak üzere birçok teklif yer almaktadır.¹⁰⁷ Rusya gemisi Koramiral Kulakov, Cezayir’deki görüşmelerini tamamladı ve Akdeniz’e gitmek için limandan ayrıldı. Rus Donanması gemisinin Cezayir ve diğer ülkelere gerçekleştireceği ziyaretleri, uluslararası deniz iş birliği kapsamında gerçekleştirilmektedir. Rusya Devlet Haber Ajansı, Koramiral Kulakov’un görevlerinden birinin Rus Deniz Kuvvetleri bayrağını bölgede göstermek olduğu bildirildi.¹⁰⁸

• Fas:

BAE’nin İsrail ile ilişki geliştireceğini resmî olarak açıklamasının ardından, İsrail ile ilişki geliştirmesi beklenen bir başka Arap ülkesi olarak Fas ön plana çıktı. “Yüzyılın Anlaşması”nın ardından Fas’ın İsrail ile ilişki geliştirmesi karşılığında ABD’nin Batı Sahra konusunda Fas egemenliğini tanıyacıklarına dair birtakım lobi girişimlerinin olduğu doğrulanmıştı.¹⁰⁹ Ulusal Elektrik Düzenleme Dairesi üyelerinin listesinin açıklanmasının ardından mecliste adam kayırmacılık ve yolsuzluk konuları şiddetli şekilde gündeme getirildi. Muhalefet partileri, elektrik düzenleme konseyine yapılan atamaların Fas’ın değerlerini lekelediğini söylemişlerdir. Fas serbest elektrik piyasasını düzenleyen kurum, ulusal elektrik şebekelerinin kullanımına yönelik tarifeleri belirlemektedir.¹¹⁰ Gerek koronaviürs pandemisini önlemek için yardımları gerekse Avrupa ile Afrika arasında tam anlamıyla bir köprü görevi görmekte olan Fas, Afrika Birliğine katılımının ardından kendini kilit oyuncu olarak konumlandırmaya çalışmaktadır. Fas, kıtadaki barış ve güvenlik sorunlarında Afrika ile dünyanın geri kalanı arasındaki bağlantı olmaya çabalamaktadır. Bu kapsamda VI. Muhammed’in yumuşak diplomasisini konu alan bir yazı Fas basınında önemli yer buldu.¹¹¹

■ ENERJİ GÜNDEMİ

• Dünya Geneli:

ABD cuma günü yaptığı açıklamada, Venezuela'ya giden İran'a ait dört akaryakıt sevkiyatına el koyduğunu ve ABD yaptırımlarına karşı geldiklerinde hem Tahran hem de Karacas için önemli olan bir tedarik hattının bozulduğunu bildirdi. Ele geçirilen sevkiyatların Houston, Teksas'a yönlendirildiği açıklandı. Dört tankerden el konulan miktarın yaklaşık 1,116 milyon varil yakıt olduğunu belirtildi.¹¹²

ABD ordusu yaptığı açıklamada, İran kuvvetlerinin Körfez'deki uluslararası sularda sivil bir gemiye çıkartma yaptığını bildirdi. ABD Merkez Komutanlığı, "13 Ağustos'ta uluslararası sularda İran kuvvetleri 'Wila' adlı bir gemiye çıktı" açıklamasında bulundu. Refinitiv izleme verilerine göre Liberya bandıralı bir petrol tankeri olan Wila, Birleşik Arap Emirlikleri'nin Khor Fakkan Limanı yakınlarında demirlemişti.¹¹³

ABD'ye ait Irak ve Suriye'deki savunma işlerinden sorumlu birim olan Inherent Resolve Operasyonu yetkilileri, 4 Ağustos'ta yayınlanan OIR müfettişi genel raporuna göre Suriye'deki bazı güçlerin çalışan elemanlarını ikiye katlamak ve ülkenin kuzeydoğu kesiminde 2.200 kişilik bir "petrol sahası koruma" biriminin eğitimini istediğini belirtti. IG raporuna göre ABD destekli Suriyeliler, son fiyat düşüşüne kadar muhtemelen günde en az 30.000 varil petrol üretiyor ve günde 1 milyon ila 3 milyon dolar arasında gelir elde ediyordu.¹¹⁴

Yunanistan'ın eski Maliye Bakanı Yanis Varoufakis verdiği demeçte, Yunanistan'ı Mısır ve İtalya ile imzalanan son denizcilik anlaşmaları nedeniyle eleştirdi; İtalya ile imzalanan anlaşmanın Türkiye'nin Yunan adalarındaki konumunu daha da güçlendirdiğini söyledi.¹¹⁵ Ayrıca eski Yunanistan Başbakanı Aleksis Çipras da, iktidardaki Kiriakos Miçotakis hükûmetine eleştirilerde bulunarak Mısır ile yapılan anlaşmanın bir şey kazandırmadığını ifade etti. Çipras konuyla ilgili yaptığı açıklamada, "Bu anlaşma bizim argümanlarımızı zayıflattı. Bu anlaşmayla Türkiye'ye istediği şeyi verdik" ifadelerini kullandı.¹¹⁶

• Ortadoğu:

Barış Pınarı Harekâtı sırasında Türk güvenlik güçlerine teslim olan ve YPG / PKK terör örgütünün basın bürosundan sorumlu olan bir teröristin ifadesine göre YPG'nin ABD, Rusya ve Beşar Esad rejimine petrol sattığını belirtti. Teröristler ile Suriye rejimi arasında, siyasi karmaşaya rağmen devam eden bir kaçakçılık operasyonunda Şam'ın

aracılar aracılığıyla satın aldığı petrolün devredilmesinde bir düzen olduğunu belirtti. Suriye'nin petrol kaynaklarının yaklaşık %70'i şu anda YPG'nin işgal ettiği topraklarda bulunuyor. Fırat'ın doğu tarafında 11 büyük petrol sahası bulunuyor. Bu petrol sahaları Suriye'deki enerji kaynaklarının yaklaşık üçte birini oluşturuyor.¹¹⁷

Chevron'un satın aldığı Noble'nin altyapısı olmamasına rağmen sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) pazarına ikinci aşamada girmeye niyetli. Şirketin planladığı iki seçenek, Mısır'daki LNG terminallerine bağlanmak veya yüzer bir LNG terminali (FLNG) inşa etmektir.¹¹⁸

Saudi Aramco yaptığı açıklamada, petrol fiyatlarının keskin bir şekilde düşmesi nedeniyle ikinci çeyrek net kârının %73 oranında düştüğünü bildirdi. Şirket, 2019'un aynı dönemindeki 24,7 milyar ABD dolarına kıyasla 30 Haziran'a kadar üç ayda 6,6 milyar ABD doları net kâr açıkladı. Ayrıca kârı düşmesine rağmen bu yıl 75 milyar dolar temettü ödemeye devam edeceğini açıkladı. Büyük bir kısmı Suudi hükûmetine giden hissedar ödemesi, krallığın maliyesini yönetmek için önemli bir unsur oluşturuyor.¹¹⁹

Saudi Aramco, petrol fiyatlarındaki düşüşe rağmen Hindistan'daki Reliance Industries Ltd.'nin rafinaj ve kimyasal ürünleri için 15 milyar dolarlık hisse satın almak için hala bir anlaşma üzerinde çalıştığını bildirdi.¹²⁰

Suudi devi Aramco, Suudi Arabistan iç tüketimi için ağustos ayı benzin fiyatlarını artırdı. Temmuz ayında şirket litre başına 91 oktanlı benzin sınıfının fiyatını litre başına 1.29 riyalden (0.34 \$) 1.43 riyale (0.38 \$) ve 95 oktan derecesinin fiyatını 1.44 riyalden (0.38 \$) 1.60 riyale (0.43 \$) yükseltti.¹²¹

İran Ulusal Gaz Şirketinin yetkilerinin yaptığı açıklamada ulusal doğal gaz tüketiminin mart ayı sonundaki mevcut mali yılın başlangıcından bu yana, 2019'un aynı dönemine göre % 4 artarak 85 milyar metreküpe ulaştığını bildirdi. 140 günlük dönemde tüketimin en büyük payını 34 milyar metreküp ile termik santraller oluşturduğu açıklandı. İran'ın elektriğinin (58.000 megavat) %92'ye yakın bir kısmı çoğu doğal gazla çalışan 123 elektrik santralinde üretiliyor.¹²²

Rafinaj şirketi başkanı Tahran Petrol Rafinerisi'nin yakında euro 5 emisyon standartlarına uygun benzin üretmeye başlayacağını bildirdi.¹²³

Cezayir Enerji Bakanlığı yaptığı açıklamada, Cezayir'in 2020'deki 45 milyar metreküp olan ihracatının 2025'te yıllık 26 milyar metreküp gaz ihracatına düşeceğini söyledi. Düşüşün temel nedeni ise azalan üretim, iç tüketimdeki artış ve yetersiz yatırımdan kaynaklandığı belirtiliyor.¹²⁴

JGC Holdings Corp., Irak Petrol Bakanlığına bağlı bir Irak petrol rafineri şirketi olan South Refineries Co. için Basrah Rafinerisi iyileştirme Projesi için ihale şartnamesi aldı. Projede akışkan katalitik kırma ünitesi, bir vakumlu damıtma ünitesi ve bir dizel kükürt giderme ünitesi bulunuyor. Sözleşme, yaklaşık 3,75 milyar USD tutarında ve yeni rafinerinin 2025 yılında tamamlanması bekleniyor.¹²⁵

Libya Ulusal Petrol Şirketi (NOC), petrol ve gaz tesislerinde aylarca süren abluka nedeniyle doğu Libya'da kötüleşen elektrik kesintileri konusunda uyarıda bulundu. Ancak son 10 gün içinde Doğu bölgelerinde kesintiler bazen 12 saate kadar ulaştı.¹²⁶

Libya Temsilciler Meclisi Başkanı Aguila Saleh, Amerika'nın Libya'daki Büyükelçisi Richard Norland ile görüştüğü konular arasında petrol ihracatının yeniden başlaması, Sirte'deki durum ve ateşkes ihtimalinin olduğunu söyledi. Petrol gelirlerinin çalınmasını veya başka yöne aktarılmasını önlemek için yeni bir hükûmet kurulana kadar Trablus'taki Merkez Bankasında değil, Sirte'deki Libya Arap Dış Bankası'nda tutulması gerektiği konusunda anlaşıldığını belirtti.¹²⁷

Libya Ulusal Petrol Şirketi Başkanı yaptığı açıklamada, petrol ihracat terminallerindeki petrol tanklarının yerel topluluklar ve tesislerin kendileri için risk oluşturduğunu söyledi. Ayrıca petrol tesislerinin militarizasyonu, paralı askerlerin varlığı ve askerî tırmanış, petrol limanlarında depolanan hidrokarbonların ve kimyasalların işçiler ve yerel halk için oluşturduğu riskleri arttırdığı belirtildi. Bu durumdan dolayı Beyrut Limanı'ndan daha şiddetli bir felakete ve Libya'nın uzun yıllar petrol piyasasının dışında kalmasına neden olacak büyük bir yıkıma yol açacağından endişe duyulmaktadır.¹²⁸

KAYNAKÇA

- ¹ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriye-muhalefeti-ucuncu-anayasa-komitesi-gorismelerine-hazir/1940235>
- ² <https://www.syriahr.com/en/178938/>
- ³ <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2020/08/jordan-closes-border-syria-covid-19-coronavirus-crossing.html>
- ⁴ <https://apnews.com/849f1b3bb51f608bb32cfbcc7f35b56b>
- ⁵ <https://syrianobserver.com/EN/news/59728/new-coronavirus-infections-in-autonomously-administered-areas.html>
- ⁶ <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2020/08/first-covid-19-coronavirus-al-hol-camp-islamic-state-syria.html>
- ⁷ <https://www.dailysabah.com/politics/war-on-terror/ypgpkk-blockades-villages-confiscates-assets-of-locals-in-northern-syria>
- ⁸ <https://syrianobserver.com/EN/news/59758/syrian-tribe-forms-army-to-fight-sdf-and-us-occupation.html>
- ⁹ <https://www.syriahr.com/en/179677/>
- ¹⁰ <https://www.syriahr.com/en/179656/>
- ¹¹ <https://www.aa.com.tr/en/turkey/turkish-forces-arrest-21-ypg-pkk-terrorists-in-syria/1938239>
- ¹² <https://www.middleeastmonitor.com/20200814-russia-stops-joint-patrols-with-turkey-in-syria/>
- ¹³ <https://www.dailysabah.com/politics/opposition-repels-syrian-regime-attempts-to-infiltrate-idlib-despite-cease-fire/news>
- ¹⁴ <https://www.rudaw.net/turkish/middleeast/iraq/110820201>
- ¹⁵ <https://www.rudaw.net/turkish/middleeast/iraq/12082020>
- ¹⁶ <https://www.middleeastmonitor.com/20200812-iraq-summons-turkeys-ambassador-over-killing-of-senior-officers/>
- ¹⁷ <https://www.rudaw.net/turkish/middleeast/iraq/110820202>
- ¹⁸ <https://www.kurdistan24.net/tr/news/3d377c87-bbe2-4159-9b4f-515a1c24fe9e>
- ¹⁹ <https://www.rudaw.net/english/middleeast/iraq/14082020>
- ²⁰ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/sincar-dagindaki-ezidiler-pkknin-varligini-protesto-ediyor/1938206>
- ²¹ <https://www.kurdistan24.net/tr/news/aee0aa77-2140-4d3b-bb95-0fdee8cc463b>

- 22 <https://turkish.aawsat.com/home/article/2442786/ba%C4%9Fdat%E2%80%99taki-ye%C5%9Fil-b%C3%B6lge%E2%80%99ye-roketli-sald%C4%B1r%C4%B1>
- 23 <https://www.rudaw.net/english/middleeast/iraq/110820202>
- 24 <https://www.kurdistan24.net/tr/news/92833e9c-7714-4563-a581-4d5f81d51754>
- 25 <https://www.rudaw.net/english/middleeast/iraq/15082020>
- 26 <https://www.rudaw.net/turkish/middleeast/iraq/140820201>
- 27 <https://www.kurdistan24.net/tr/news/5731a1cd-c982-4d33-8573-dfbf57d4d40d>
- 28 <https://www.kurdistan24.net/tr/news/44734e7c-e4a0-46c2-ae0b-56c595921d15>
- 29 <https://www.kurdistan24.net/tr/news/bce1ed68-f87e-43d8-b3b1-d464883587a2>
- 30 https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1157174957987207&id=523275694710473
- 31 https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=1241853812832083&id=181487282202080
- 32 <https://www.facebook.com/ITCResmi/posts/10158462253239906>
- 33 <https://www.almaalomah.com/2020/08/11/489558/>
- 34 <https://www.facebook.com/arshedalsalihi/posts/3529988297034812>
- 35 <https://www.facebook.com/arshedalsalihi/posts/3528794220487553>
- 36 http://ninanews.com/Website/News/Details?Key=849050&__cf_chl_jschl_tk__=8763c719b9098bcd608e7519dff1d638d65cd129-1597308414-0-AUj8bHozijcpqK5BIPL40olr3hfLTykHC_H0oyp4zc34bFULweNqAFHhNC4qtC7JUUnt_aAoc8oiT88yB4B3VixKvDnVTPsThzAs6MOgJwq1w5QJdrSuSq5ag18m0mDBas1s4ULN_KiZB87o26U6d8E7iaUT_ST1AvKaS2y4GLb25Qr67KZiqaimGmw2Xkm5-aEAbv3dJ1gfEU3VOfXYZIhehlhC6RZog35IMLN_L7w8m9JTAhvfy29x0IXU9AFnhjJAJg_W3S42wh0UQCWyAncLGAHpuM63NHSYLaaH42N6Y1W20cEdL5yKYqNr32bFw
- 37 <https://shafaaq.com/ar/%D8%A3%D9%85%D9%80%D9%86/%D8%AF%D8%A7%D8%B9%D8%B4-%D9%8A%D9%82%D8%AA%D9%84-%D9%88%D9%8A%D8%B5%D9%8A%D8%A8-%D9%85%D8%AF%D9%86%D9%8A%D9%8A%D9%86-%D8%AB%D9%86%D9%8A%D9%86-%D9%81%D9%8A-%D9%83%D8%B1%D9%83%D9%88%D9%83>
- 38 <http://turkmenelihakber.net/turkmeneli/item/18698-kerkuk-te-157-kiside-daha-koronavirus-tespit-edildi-4-kisi-vefat-etti.html>
- 39 <https://www.esta.krd/news.aspx?id=8276&mapid=1>
- 40 <https://rwmal.net/>
- 41 <https://www.rudaw.net/english/kurdistan/160820201>
- 42 <https://www.kurdistan24.net/so/news/f0ebc13a-ddc6-4e49-acf8-723949f33c13>
- 43 <https://www.esta.krd/news.aspx?id=8073&mapid=1>

- ⁴⁴ <https://rwmal.net/>
- ⁴⁵ <https://esta.krd/news.aspx?id=8288&mapid=1>
- ⁴⁶ <https://www.kurdistan24.net/so/default>
- ⁴⁷ <https://www.rudaw.net/sorani/kurdistan/110820207>
- ⁴⁸ <https://www.middleeastmonitor.com/20200810-saudi-aramcos-profits-drop-by-73-4-in-q2/>
- ⁴⁹ <https://www.middleeastmonitor.com/20200812-saudi-arabias-aramco-raises-domestic-petrol-prices/>
- ⁵⁰ <https://www.middleeastmonitor.com/20200810-ex-saudi-intelligence-czar-under-heightened-security-in-canada-following-new-threats/>
- ⁵¹ <https://www.middleeastmonitor.com/20200811-us-summons-saudi-crown-prince-over-failed-assassination-attempt/>
- ⁵² <https://www.middleeastmonitor.com/20200810-saudi-arabia-ends-loan-and-oil-supply-to-pakistan-over-its-criticism-of-oic-on-kashmir/>
- ⁵³ <https://www.middleeastmonitor.com/20200811-iran-slams-gcc-for-urging-un-to-extend-arms-embargo/>
- ⁵⁴ <https://www.middleeastmonitor.com/20200813-uae-israel-agree-to-normalise-relations/>
- ⁵⁵ <https://www.trthaber.com/haber/dunya/israil-ve-baeden-normallesme-sonrasi-ilk-anlasma-509309.html>
- ⁵⁶ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-cumhurbaskani-rivlin-abu-dabi-veliaht-prensi-zayidi-israile-davet-etti/1941403>
- ⁵⁷ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bae-israil-normallesme-anlasmasina-tepkiler-suruyor-/1942570>
- ⁵⁸ <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiyeden-israil-bae-anlasmasina-tepki/1941408>
- ⁵⁹ <https://www.middleeastmonitor.com/20200813-hamas-on-uae-israel-deal-treacherous-stab-in-back-of-palestinians/>
- ⁶⁰ <https://www.middleeastmonitor.com/20200814-pa-rejects-israels-peace-agreement-with-uae-recalls-ambassador/>
- ⁶¹ <https://www.middleeastmonitor.com/20200816-irans-rouhani-says-uae-israel-deal-huge-mistake/>
- ⁶² <https://www.middleeastmonitor.com/20200813-qatar-we-face-obstacles-to-send-assistance-to-gaza/>
- ⁶³ <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/japan-to-provide-330m-for-qatar-mega-solar-power-plant/1940284>

- ⁶⁴ <http://www.airnewstimes.com/qatar-airways-de-kabin-ekiplerine-sokaga-cikma-yasagi-53351-haberi.html>
- ⁶⁵ <https://www.aa.com.tr/en/americas/us-envoy-to-thank-qatar-for-counterterrorism-efforts/1939696>
- ⁶⁶ <https://www.kuna.net.kw/ArticleDetails.aspx?id=2915544&Language=en>
- ⁶⁷ <https://www.kuna.net.kw/ArticleDetails.aspx?id=2915259&Language=en>
- ⁶⁸ <https://gulfnnews.com/world/gulf/kuwait/120000-residency-violators-still-in-kuwait-1.73212568>
- ⁶⁹ <https://gulfnnews.com/world/gulf/kuwait/covid-19-two-indian-expats-commit-suicide-in-kuwait-such-cases-increasing-since-start-of-pandemic-1.73164691>
- ⁷⁰ <https://gulfnnews.com/world/gulf/kuwait/kuwait-one-year-visa-extension-for-expats-over-60-1.73142870>
- ⁷¹ <https://www.middleeastmonitor.com/20200811-kuwait-readies-to-expel-370000-foreign-workers/>
- ⁷² <https://www.middleeastmonitor.com/20200814-kuwait-budget-deficit-reaches-18bn/>
- ⁷³ <https://timesofoman.com/article/3018069/oman/government/omans-foreign-affairs-ministry-issues-statement-on-uae-israel-relations>
- ⁷⁴ <https://www.middleeastmonitor.com/20200810-oman-fm-says-country-is-open-to-all-yemenis/>
- ⁷⁵ <https://www.bna.bh/en/ShuraCouncilcongratulatesUAEonhistoricagreement.aspx?cms=q8FmFJgiscL2fwlzON1%2bDjBhe%2bS6aGIsucNLI8Bubfw%3d>
- ⁷⁶ <https://www.bna.bh/en/BahraincongratulatesUAEcommendssuspensionofPalestinianterritorie sannexation.aspx?cms=q8FmFJgiscL2fwlzON1%2bDv00BSj1poPvpmakVUHiESY%3d>
- ⁷⁷ <https://www.bna.bh/en/UAEeffortstoendPalestinianIsraeliconflictpraised.aspx?cms=q8FmFJgiscL2fwlzON1%2bDkxa3hb%2bhOaFAgew1NgfnVI%3d>
- ⁷⁸ <https://www.bna.bh/en/HMKingHSHaikhMohammedbinZayedreviewissuesofsharedinterest.aspx?cms=q8FmFJgiscL2fwlzON1%2bDjmX2UMTK%2b6xTxOvOppW4jc%3d>
- ⁷⁹ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bahreynin-de-israille-normallesme-anlasmasi-imzalayacagi-iddia-edildi/1941367>
- ⁸⁰ <https://www.bna.bh/en/HRHPremierleavesBahrainonprivatevisitabroad.aspx?cms=q8FmFJgiscL2fwlzON1%2bDutBjc74WEQ7vb9Z%2b8SFIYU%3d>
- ⁸¹ <https://londondaily.com/bahrain-prime-minister-travels-abroad-on-private-visit-royal-media-adviser>
- ⁸² <https://www.middleeastmonitor.com/20200811-98-increase-in-bahrains-budget-deficit-within-6-months-of-2020/>

- ⁸³ <https://www.bna.bh/en/BahraincondemnsTurkishmilitaryaggressionagainstIraq.aspx?cms=q8FmFJgiscL2fwlZON1%2bDoFgikCaZSUluy1jzNslzw%3d>
- ⁸⁴ <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/yemen-floods-death-toll-rises-to-174/1939603>
- ⁸⁵ <https://www.middleeastmonitor.com/20200814-un-35000-yemen-families-affected-by-floods-over-past-two-weeks/>
- ⁸⁶ <https://www.middleeastmonitor.com/20200813-unesco-mobilising-to-raise-funds-to-protect-yemen-heritage-sites/>
- ⁸⁷ <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/yemen-supports-palestine-amid-uae-israel-deal/1941716>
- ⁸⁸ <https://www.middleeastmonitor.com/20200815-stc-yemen-official-hails-israel-uae-normalisation-deal/>
- ⁸⁹ <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/uae-backed-yemeni-leader-intends-to-visit-israel/1942939>
- ⁹⁰ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/yemende-yeni-hukumet-icin-gorushmeler-basladi/1940002>
- ⁹¹ <https://www.middleeastmonitor.com/20200811-un-envoy-discusses-ceasefire-proposal-with-yemeni-government/>
- ⁹² <https://www.aa.com.tr/en/africa/egypt-top-muslim-brotherhood-figure-dies-in-government-custody/1940592>
- ⁹³ <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/202008141042657277-netanyahudan-bae-ile-anlasmaya-destekleri-icin-misir-umman-ve-bahre-tesekkur/>
- ⁹⁴ <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2020/08/egypt-senate-elections-sisi-supporters-low-turnout.html>
- ⁹⁵ <https://www.arabnews.com/node/1719806/middle-east>
- ⁹⁶ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/dunya-musulman-alimler-birliginden-misir-tepkisi/1941366>
- ⁹⁷ <https://www.middleeastmonitor.com/20200814-turkey-libya-sign-economic-trade-understandings/>
- ⁹⁸ <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2020/08/intel-us-engage-libya-demilitarization-sirte-hifter.html>
- ⁹⁹ <https://english.aawsat.com/home/article/2449226/libya's-sirte-awaits-russian-turkish-consultations>
- ¹⁰⁰ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/libyada-hafter-kontrolundeki-sebhada-halk-kotulesen-yasam-sartlarini-protesto-etti/1943308>
- ¹⁰¹ <https://www.milliyet.com.tr/dunya/libya-ordusu-rusyaya-ait-6-kargo-ucagiyla-haftere-yeni-sevkiyatlar-yapildi-6283139>

- ¹⁰² <https://english.aawsat.com/home/article/2449366/tunisia-plans-downsize-government>
- ¹⁰³ <https://turkish.aawsat.com/home/article/2451396/tunus-koronavirüse-karşı-mücadeleye-yeniden-başladı>
- ¹⁰⁴ <https://www.tap.info.tn/en/Portal-Economy/12978386-q2-gdp-plunges>
- ¹⁰⁵ <https://www.nytimes.com/2020/08/10/world/africa/Algerian-journalist-Khaled-Drareni-convicted.html>
- ¹⁰⁶ <https://mondafrique.com/le-complot-imaginaire-de-la-presidence-algerienne/>
- ¹⁰⁷ <https://www.aa.com.tr/en/africa/algeria-prepares-for-vote-on-constitutional-amendments/1939517>
- ¹⁰⁸ <https://tass.com/defense/1189289>
- ¹⁰⁹ <https://nationalinterest.org/blog/middle-east-watch/morocco-and-israel-may-be-close-normalizing-relations-143832>
- ¹¹⁰ <https://www.moroccoworldnews.com/2020/08/315421/nepotism-accusations-surround-moroccos-new-electricity-regulation-board/>
- ¹¹¹ <https://www.moroccoworldnews.com/2020/08/315105/how-king-mohammed-vi-is-reconciling-morocco-with-africa/>
- ¹¹² <https://www.reuters.com/article/us-usa-iran-cargo/us-says-it-seized-four-iranian-fuel-shipments-en-route-to-venezuela-idUSKCN25A2AH>
- ¹¹³ <https://www.aljazeera.com/news/2020/08/iran-forces-boarded-ship-international-waters-200813074952783.html>
- ¹¹⁴ <https://www.marinecorpstimes.com/news/your-army/2020/08/10/heres-the-current-us-plan-to-build-up-syrian-proxies-including-an-oilfield-guard-force/>
- ¹¹⁵ <https://www.yenisafak.com/en/news/greece-ex-finance-minister-criticizes-maritime-deals-3536711>
- ¹¹⁶ <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/yunanistan-eski-basbakani-cipras-misir-ile-anlasma-bizim-argumanlarimizi-zayiflatti-1758454>
- ¹¹⁷ <https://www.dailysabah.com/politics/surrendered-terrorist-claims-us-continues-to-support-ygpkk/news>
- ¹¹⁸ <https://energy.economictimes.indiatimes.com/news/oil-and-gas/chevron-can-lift-israels-leviathan-gas-field-on-to-global-stage-partner-says/77404608>
- ¹¹⁹ <https://www.independent.co.uk/news/business/news/saudi-aramco-oil-price-dividends-profits-coronavirus-oil-energy-a9662761.html>
- ¹²⁰ <https://financialpost.com/pmnbusiness-pmn/aramco-still-aims-for-15-billion-investment-in-indias-reliance>

- ¹²¹ <https://www.middleeastmonitor.com/20200812-saudi-arabias-aramco-raises-domestic-petrol-prices/>
- ¹²² <https://financialtribune.com/articles/energy/104741/iran-natural-gas-consumption-up-4-since-march>
- ¹²³ <https://financialtribune.com/articles/energy/104781/tehran-refinery-enhancing-gasoline-quality-to-euro-5>
- ¹²⁴ <https://beta.brecorder.com/authors/76222/reuters>
- ¹²⁵ <https://www.chemengonline.com/jgc-wins-contract-for-basrah-refinery-upgrade-in-iraq/>
- ¹²⁶ <https://africa.cgtn.com/2020/08/13/national-oil-corporation-warns-of-deepening-power-cuts-in-eastern-libya/>
- ¹²⁷ <https://www.arabnews.com/node/1718271/middle-east>
- ¹²⁸ <https://oilprice.com/Latest-Energy-News/World-News/Overflowing-Oil-Storage-Tanks-Raise-Risk-Of-Accidents-In-Libya.html>